
УДК 349.2:340.12

<https://doi.org/10.34142/23121661.2024.40.03>

orcid.org / 0000-0002-3404-7478

© Перепічай І.В., 2024

orcid.org / 0000-0002-7773-0402

© Ждан М.Д., 2024

І.В. Перепічай, М.Д. Ждан

**ЗНАЧЕННЯ ПРИНЦИПІВ ТРУДОВОГО
ПРАВА В КОНТЕКСТІ
ПРАВОТВОРЧОСТІ,
ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ ТА
ЮРИДИЧНОЇ АРГУМЕНТАЦІЇ**

I. Perepichay, M. Zhdan

**THE IMPORTANCE OF THE
PRINCIPLES OF LABOR LAW
IN THE CONTEXT OF LAWMAKING,
LAW ENFORCEMENT AND LEGAL
ARGUMENTATION**

Анотація. Метою статті є характеристика принципів трудового права в контексті правотворчості, правозастосування та юридичної аргументації. Автори зазначають, що принципи права займають ключове місце в сучасній юридичній науці і завжди привертають увагу науковців, адже саме принципи права відображають фундаментальні засади, на яких ґрунтується право. Принципи права слугують орієнтирами для розвитку та функціонування правових норм, а їх аналіз дозволяє глибше зрозуміти природу та особливості конкретної правової системи.

У сучасних умовах динамічних змін суспільних відносин, дослідження принципів права набуває особливої актуальності, адже саме на їх основі формуються нові підходи до правотворення, інтерпретації та правозастосування. Автори підкреслюють важливість забезпечення доступності та зрозумілості принципів трудового права, що досягається визначеністю їх нормативно-правового регулювання.

Автори звертають увагу на те, що на сьогоднішній день в науковій спільноті обговорюються питання колізій розмежування основних засад (принципів) в сфері правового регулювання трудових відносин. У зв'язку з колізіями, що виникають у сфері трудового

права, потребує законодавчого закріплення визначення поняття «принципи трудового права». Важливим залишається й питання вироблення єдиного підходу до класифікації цих принципів.

Особлива увага до питань принципів трудового права зумовлена їх значенням у процесі правотворчості та правозастосування. Принципи права в правотворчості – орієнтири для законодавця, інструмент гармонізації права, відображення моральних та етичних основ суспільства, інструмент забезпечення гнучкості та адаптивності законодавства до змінних соціальних та економічних умов, забезпечуючи баланс між стабільністю права і його здатністю реагувати на виклики часу. Принципи трудового права відіграють надважливу роль й у процесі правозастосування, забезпечуючи його єдність та послідовність. Визначеність принципів трудового права є надзвичайно важливою для ефективного правозастосування та робить значно ефективнішим процес юридичної аргументації. Авторами робиться висновок про необхідність проведення подальших наукових розвідок у зазначеній сфері.

Ключові слова: трудове право, принципи права, принципи трудового права, трудові відносини, правотворчість, правозастосування, інструмент правозастосування, юридична аргументація, аргументаційний аналіз, нормативно-правове регулювання.

Abstract. The purpose of the article is to characterize the principles of labor law in the context of law enforcement and legal argumentation. The author notes that the principles of law occupy a key place in modern legal science and always attract the attention of scientists, because it is the principles of law that reflect the fundamental principles on which law is based. The principles of law serve as guidelines for the development and functioning of legal norms, and their analysis allows a deeper understanding of the nature and features of a specific legal system.

In modern conditions of dynamic changes in social relations, the study of the principles of law acquires special relevance, because it is on their basis that new approaches to lawmaking, interpretation, and law enforcement are formed. The author emphasizes the importance of ensuring the accessibility and comprehensibility of the principles of labor law, which is achieved by the certainty of their normative and legal regulation.

The author draws attention to the fact that today the scientific community is discussing the issue of collisions of demarcation of the main bases (principles) in the field of legal regulation of labor relations. In connection with conflicts arising in the field of labor law, the definition of the concept of "principles of labor law" needs to be legislated. The issue of developing a unified approach to the classification of these principles remains important.

Special attention to issues of the principles of labor law is due to their importance in the process of law-making and law enforcement. The principles of law in law-making are guidelines for the legislator, a tool for harmonizing law, a reflection of the moral and ethical foundations of society, a tool for ensuring the flexibility and adaptability of legislation to changing social and economic conditions, ensuring a balance between the stability of law and its ability to respond to the challenges of the times. The principles of labor law also play an important role in the process of law enforcement, ensuring its unity and consistency. Clarity of the principles of labor law is extremely important for effective law enforcement and makes the process of legal argumentation much more effective. The author draws a conclusion about the need for further scientific research in the specified area.

Key words: labor law, principle of law, principles of labor law, labor relations, law-making, law enforcement, law enforcement tool, legal argumentation, argumentative analysis, regulatory and legal regulation.

Постановка проблеми. В правовій, соціальній та демократичній державі, якою є Україна, регулятором відносин у суспільстві є право. При цьому, саме право відіграє головну роль в процесах забезпечення законності, правопорядку, реформування. В процесі становлення демократичної правової держави виникла необхідність чіткого визначення системи правових принципів, зокрема принципів трудового права, які б слугували орієнтиром та основою для регулювання трудових відносин, захисту прав працівників та забезпечення їх рівності.

Проте, принципи без формування механізмів правозастосування залишаються декларативними. Потреба правозастосування як значущої стадії механізму правового регулювання полягає в тому, що органи державної влади та управління, їх посадові особи на підставі чинного законодавства в межах своїх повноважень приймають відповідні рішення. Процес правозастосування та його ефективність тісно пов'язані з якістю правотворчості. Як відзначають науковці та практики, застосування принципів трудового права виявилось вельми складною проблемою через відсутність єдиного доктринального підходу, наявність колізій в законодавстві тощо. Все це актуалізує необхідність проведення наукових розвідок та вирішення проблемних питань в означеній сфері.

Особливо актуальним є вирішення зазначених проблем в контексті євроінтеграційних процесів. Адже перед Україною постало питання реформування трудового законодавства та приведення його у відповідність до міжнародних стандартів.

Аналіз останніх досліджень. Поняття та сутність принципів трудового права, класифікація принципів трудового права досліджувались такими науковцями, як: О.С. Арсентьев [1], Н.Б. Болотіна [6], В.В. Жернаков [8], П.Д. Пилипенко [5], С.М. Прилипко [7] та ін.

Окремий інтерес з точки зору дослідження проблематики даної статті представляють наукові дослідження проблемних питань правозастосування та юридичної аргументації Юркевича О.М. [10].

На сьогоднішній день відсутні комплексні дослідження проблемних питань принципів трудового права в контексті правозастосування, що зумовлює їх актуальність.

Формулювання мети статті (постановка завдання). Метою статті є характеристика принципів трудового права в контексті правозастосування та юридичної аргументації.

Виклад основного матеріалу. Принципи права займають ключове місце в сучасній юридичній науці і завжди привертають увагу науковців, адже саме принципи права відображають фундаментальні засади, на яких ґрунтується право. Беззаперечно, вони є невід'ємною складовою правової системи, визна-

чаючи її сутність та структуру. Принципи права слугують орієнтирами для розвитку та функціонування правових норм, а їх аналіз дозволяє глибше зрозуміти природу та особливості конкретної правової системи.

У сучасних умовах динамічних змін суспільних відносин, дослідження принципів права набуває особливої актуальності, адже саме на їх основі формуються нові підходи до правотворення, інтерпретації та правозастосування.

Принципи права є предметом наукових досліджень вітчизняних та зарубіжних вчених. «Всі вони майже однотайно вказували на важливу роль, яку відіграють принципи в сфері правового регулювання. Однак, єдиного доктринального підходу щодо розуміння їх сутності так і не було вироблено. Причиною цьому служить постійний розвиток суспільних правовідносин, що супроводжується удосконаленням науково-правових ідей, що лежать в основі правового регулювання.

Юридична наука не стоїть на місці, однак справедливо і те, що перехід на кожний новий рівень свого розвитку супроводжується урахуванням минулих здобутків. Про це, зокрема, йде мова в одному із законів діалектики (закон заперечення заперечення)» [1, с. 35–36].

«Принципи права, як і саме право – явище багатогранне, багаторівневе і багатовимірне. Онтологічний підхід (від грец. *ontos* – наявне, суще, буття; *logos* – вчення) до їх аналізу дає змогу розкрити зв'язки принципів права з людським буттям, глибше зрозуміти їхню сутність і буттєву структуру» [2, с. 144]. На сьогоднішній день в науці існує декілька підходів до визначення поняття принципів права, які доцільно проаналізувати.

А. М. Колодій відзначає, що «принципи права – це такі відправні ідеї його буття, які виражають найважливіші закономірності, підвалини даного типу держави і права, є однопорядковими із сутністю права та утворюють його основні риси, відрізняються універсальністю, вищою імперативністю і загальною значимістю, відповідають об'єктивній необхідності побудови та зміцнення певного суспільного ладу» [3, с. 43].

В. В. Молдован та Л. І. Чулінда вважають, що «принципи права – це основні ідеї, вихідні положення, які закріплені в законі, мають загальну значущість, вищу імперативність (веління) і відображають суттєві положення права» [4, с. 45].

Питання щодо сутності принципів займає ключову позицію серед теоретико-прикладних проблем трудового права. Це зумовлено їхнім значущим впливом на систему правового регулювання трудових відносин, а також визначальною роллю у формуванні майбутніх напрямів розвитку науки трудового права. Проте, не зважаючи на важливість даного питання, в науці не було вироблено єдиного доктринального підходу.

Так, на думку П.Д. Пилипенка, «принципами трудового права як системи норм, покликаних забезпечувати трудові й тісно пов'язані з ними відносини, є засадничі ідеї, що визначають сферу його дії, порядок установалення прав та обов'язків суб'єктів, гарантії захисту їхніх прав і законних інтересів. Це своєрідна система координат, у рамках якої розвивається вся галузь, і водночас вектор, який указує напрям цієї галузі» [5, с. 56].

Н.Б. Болотіна вважає, що «принципи права – керівні засади, ідеї, які зумовлені об'єктивними закономірностями існування, рівнем розвитку суспільства й визначають зміст і спрямованість правового регулювання. Значення принципів права полягає в тому, що вони в стислому вигляді, концентровано відображають найсуттєвіші риси комплексу правових норм у конкретній сфері суспільних відносин» [6, с. 96].

На думку С.М. Прилипка «під принципами трудового права варто розуміти виражені в законодавстві вихідні засади, керівні ідеї, що характеризують основний зміст і внутрішню єдність правового регулювання трудових і пов'язаних із ними відносин. Принципи визначають зміст і розвиток правових норм у межах трудового права та його інститутів. З одного боку, принципи відображають закономірності трудового права, а з іншого – являють собою найбільш загальні норми, які діють у всій сфері правового регулювання праці й поширюються на всіх суб'єктів трудового права» [7, с. 40-41].

Принципи не існують як автономні, самодостатні категорії, відокремлені від реальних соціально-економічних умов у відповідних сферах людської діяльності. Трудові відносини, в основі яких є праця, є складними та різноманітними і регулюються різними галузями права. Таким чином, принципи трудового права характеризуються як залежністю від економічних і соціальних факторів, так і взаємодією з принципами суміжних галузей права. На це звертає увагу й В.В. Жернаков, додатково зазначаючи, що «загально визнано, що принципи права вносять одноманітність у всю систему юридичних норм і забезпечують єдність правового регулювання суспільних відносин.

Та принцип є не тільки основним вихідним положенням будь-якої наукової системи, теорії або ідеологічного напрямку, а й особливістю, покладеною в основу створення або здійснення чого-небудь, способом створення або здійснення чогось.

Із розвитком суспільного буття розвивається і право, яке має ефективно регулювати динамічні суспільні відносини. Тому принципи мають відображати як властивості відносин у їх статичному стані, так і служити основою для формування нових нормативних приписів, адекватних розвитку суспільних відносин відповідної галузі права» [8].

На сьогоднішній день в науковій спільноті обговорюються питання колізій розмежування основних засад (принципів) в сфері правового регулювання

трудових відносин. У зв'язку з колізіями, що виникають у сфері трудового права, потребує законодавчого закріплення визначення поняття «принципи трудового права». Важливим залишається й питання вироблення єдиного підходу до класифікації цих принципів.

Особлива увага до питань нормативного врегулювання принципів трудового права зумовлена їх значенням у процесі правотворчості та правозастосування. Так, В.В. Єрмоєнко, досліджуючи питання принципів трудового права в аспекті правозастосування, зазначає, що «існує нагальна потреба в розробленні більш чіткої, конструктивної концепції способів вирішення колізій між принципами правового регулювання трудових і пов'язаних з ними відносин.

Перш за все варто звернути увагу на конституційно обумовлену необхідність поділу основних принципів (засад) трудового законодавства на дві категорії, який є єдиним, проте дуже багатим за змістом і який включає в себе численні основні засади» [9, с.126].

Значення принципів трудового права та принципів права взагалі важко переоцінити. Значення принципів завжди мало першочергові пріоритети, зокрема, у правотворчості. Принципи трудового права в правотворчості – орієнтири для законодавця, інструмент гармонізації права, відображення моральних та етичних основ суспільства, інструмент забезпечення гнучкості та адаптивності законодавства до змінних соціальних та економічних умов, забезпечуючи баланс між стабільністю права і його здатністю реагувати на виклики часу.

«Послідовники теорії природничого права вважали право витвором людського розуму, і що норми повинні відповідати природничому праву, гарантувати права і свободи людини. Засновники теорії юридичного позитивізму вважали критерієм істини, що шляхом кодифікації право об'єднувалося в систему, що ґрунтувалась на певних принципах. Принципи трудового права існують і використовуються за загальними правилами і щодо них діє той самий механізм застосування у правотворчості» [10].

Проте, враховуючи відсутність єдиного доктринального підходу щодо принципів трудового права, доводиться виокремлювати специфічні принципи, які використовуються для побудови національного трудового законодавства відповідно до міжнародних стандартів.

Принципи трудового права відіграють надважливу роль й у процесі правозастосування, забезпечуючи його єдність та послідовність. Визначеність принципів трудового права є надзвичайно важливою для ефективного правозастосування та робить значно ефективнішим процес юридичної аргументації.

Варто погодитись з твердженням, що юридична аргументація присутня абсолютно на всіх стадіях правозастосування. «Юридична аргументація в ході

правозастосування має бути узгоджена зі спеціальними гносеологічними засадами юридичного пізнання, зокрема принципами всебічності, повноти та об'єктивності.

Крім того, під час правозастосування здійснюється аргументаційний аналіз юридичного дискурсу, тобто розбиття певного міркування на частини, виокремлення тези в ньому з подальшим виділенням і порівнянням аргументів, використаних у дискурсі, конструюванням аргументаційної картки цього дискурсу.

Аргументаційний аналіз дозволяє чітко встановити типи аргументів, відділити слабкі аргументи від сильних, розташувати їх у логічній ланцюг і коректно використовувати у правозастосовній юридичній аргументації. Такий метод дозволяє юристам коректно та ґрунтовно здійснювати юридичну кваліфікацію. Найбільше в ході правозастосування використовуються такі групи аргументів, а саме: аргументи «до речей» (*ad rem*), аргументи «до людей» (*ad hominem*), аргументи «до права» (*ad ius*), аргументи «до закону» (*ad lex*)» [11, с. 168–169]. Юридична аргументація в процесі правозастосування ґрунтується на чітких і логічних нормах.

У будь-якому разі, науковці, суб'єкти правотворчості та правозастосування повинні об'єднувати зусилля задля забезпечення єдності правозастосування. В процесі правотворчості та правозастосування визначальною умовою залишається доступність та зрозумілість принципів трудового права. Зазначене, безумовно, досягається визначеністю їх нормативно-правового регулювання.

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Підводячи підсумки, варто зазначити, що питання сутності принципів трудового права займає центральне місце серед теоретичних і практичних проблем цієї галузі. Це пов'язано з їхнім вагомим впливом на систему правового регулювання трудових відносин і ключовою роллю у визначенні подальших напрямків розвитку науки трудового права.

Принципи не існують незалежно від реальних соціально-економічних умов у відповідних сферах людської діяльності. Трудові відносини, засновані на праці, мають складний і багатогранний характер. Тому принципи трудового права відображають як вплив економічних і соціальних чинників, так і їхню взаємодію з принципами інших правових галузей.

Аналіз наукових джерел дозволив зробити висновок про важливу роль принципів права у регулюванні трудових відносин. Однак, незважаючи на численні дослідження, питання визначення та класифікації принципів трудового права залишається дискусійним. Це ускладнює їх застосування на практиці та призводить до неоднозначної судової практики. Проте, проведене дослідження відкриває перспективи для подальших наукових розробок.

Література

1. Арсентьєва О.С. Поняття та особливості принципів трудового права України. Актуальні проблеми права: теорія і практика. 2016. №31. С. 34-43.
2. Козюбра М. Принципи права: методологічні підходи до розуміння природи та класифікації в умовах сучасних глобалізаційних трансформацій. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/>
3. Колодій А. М. Принципи права: генеза, поняття, класифікація та реалізація. Альманах права. 2012. Вип. 3. С. 42-46.
4. Правознавство: навч. Посібник. К.: Центр учбової літератури. 2010.
5. Пилипенко П.Д. Проблеми теорії трудового права: монографія Львів: Вид. центр Львів. нац. ун-ту. 1999.
6. Болотіна Н.Б. Трудове право України: підручник. К. : Вікар, 2006.
7. Прилипко С.М. Трудове право: посіб. для підгот. до держ. Іспиту. Х.: Право, 2015.
8. Жернаков В.В. Трудове право. URL: <https://ukrtextbook.com/trudove-pravo-zhernakov-v-v>
9. Єрмоменко В.В. Принципи трудового права в аспекті правозастосування. URL: <https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2016/05/Yeromenko13.pdf>
10. Комаров В.А. Значення принципів трудового права для правового регулювання трудових відносин в Україні. URL: <https://portal.iapm.edu.ua/portal/media/articles>
11. Юркевич О.М. Юридична аргументація. Логічні дослідження: монографія. Харків : Право, 2015.